

SZALAY KÁROLY
Transzcendenciára nyíló életmű

„Az írónak két lábon állva, de mindig az eget célozva kell dolgoznia”
 (József Attila)

Munkássága és írásművészete alapján elkészítettem Jókai Anna életművének piktogramját. Képzelnék el egy egész fát, a mélybe hatoló hajszálbolyhoktól a törzsbe izmosodó és a fát rögzítő-megtartó vastag gyökerektől az égre törekvő, szétágazó lombkoronáig. Kedvező esetben az anyaföldben terpeszkedő gyökérszövet leképezi szimmetrikusan a lombzat méreteit. Vagyis homokóra alakú.

A fa levele szakrális jelkép. A görög mitológiában Zeuszé a tölgy, Pallasz Athénéé az olajfa. Az ősi magyar fanevek egy része is kozmikus vonatkozásokra utal. Az „életfa”, a „világfa” nemcsak a magyar, hanem más népek mitológiájának is szakrális szimbólum-eleme. A kereszténység életfája a golgotai kereszt, a „lignum vitae”. A biológiai fa formája indokolja mitológiai jelképpé minősülését, hiszen gyökérszöve földre kapaszkodva az alvilág felé nyomul, törzse a földi világ megjelenítése, koronája pedig az égbe hatol, az égi szférákban él és virágzik. A két végletet, az alvilágot és a túlvilágot a földi lét, a fatörzs köti össze kozmikus egységé.

Jókai Anna életművének – szerényen mondva – viszonylagos ismeretében ezt a piktogramot munkássága-művészete kifejező képjelének, ábrájának tartatom.

Írásművészete egymásnak ellentmondó elemekből szervül. A „szervül” kifejezés a lényegre világít, mert írói karaktere az alkotóelemek egymástól elválaszthatatlan egysége, ahogyan a fa részei is egymást feltételezik. Szerkezetileg. Vagyis a naturalizmus, amelyet csak Lukács György kritikai realizmuselmélete minősített negatívan, a tolsztoji és a dosztojevszkiji, valamint a shakespeare-i realizmus és léleklátásra törekvés, a kozmikusegység-keresés és transzcendenciára irányultság, a transzcendencia felé tájékozódás meghatározója művészetének.

Lépcsőzetes fejlődés tapasztalható írói világában. Első írásaiban majdhogynem a naturalizmus dominál művészetében, ám embrionális formában, még betokozódva, de már jelen van spiritualizmusa, pontosabban transzcendencia-keresésének mikroeleme. Pá-

lyája a 4447-tel indul, s 1968-tól több mint tíz esztendő szükségeltetik ahhoz, hogy ma is érvényes, ismert arculata kiteljesedjék, vagyis a hétköznapiok hiteles valóság-megjelenítése mellett szakralitása, transzcendencia iránti vágyakozása egyértelműen kirajzolódjék. A fa-piktogram szervültségéhez hasonlóan. Művészete nem elhagyásos jellegű. Amelyen az értendő, hogy amit egyszer már meghódított, azt az újabb téma, gondolat és kifejezési mód során nem ejti el, viszi magával, legfőljebb kifinomultabb, éteribb, spirituálisabb változatban.

Ő maga mondta: „Kezdetben a világ föltérképezése volt számomra a legfontosabb. És úgy gondoltam, ebből a determinált közegből ki kell törnie az embernek.” És e „kitörés” során alakul ki kérdésföltevése: „Miért vagyunk a világon, s miért élünk olyan nyomorultul, ahogyan élünk.” Addigi, majd húszesztendő pályája fennsíkjára fölérvén kérdezi ezt, amely kérdésbe foglalt gondolat furcsamód rímelt az európai kultúrájára, de Tahitin élő Gauguin kérdésföltevéseire, amelyet meg is festett, formákkal és színekkel ábrázolt: „Que sommes nous? D’ou venons nous? Où allons nous?” Elgondolkodtató, hogy a festőnek múltat idéző, primitív környezetbe kellett kiszakadnia az egyre morbidabb európai létforma anyagias hajszoltóságából a maga teremtette álmvilágba. És ott tehetett föl az emberiség létének alapkérdését: „Kik vagyunk? Honnan jöttünk? Hová tartunk?”

Megjegyzendő, a kereszténység mai karakterének kialakulásakor az első négy évszázadban a krisztusi tanítások filozófiai és exegetikus megfogalmazása idején nem éltek kétségek e tekintetben az őskeresztényekben. A gauguini dilemma az európai ember történetében új keletű, a francia forradalommal kezdődő elbizonytalanodással született meg, mert elvesztegette az európai ember azt, amit Krisztustól a keresztény hittel ajándékba kapott.

Jókai Anna a keresztény európai kultúrába született bele, de a szociálmaterializmus lelket veszejtő sivárságában vált íróvá. Rendkívül érzékeny antennarendszere fölfogta környezete üzeneteit. Mivel első számú emberi és művészi tulajdonsága a dolgok racionális, logikai megközelítése, a gauguini kérdések az ő hangszerelésében magától értetődően föl kellett, hogy tétessenek írásaiban. Ő sem mentes indulatoktól, rokonszenvektől, ellenszenvektől, elfogultságoktól, de tudatosan törekedett az „öntisztításra” művészete minőségének érdekében. Idézem: „[...] azt gondolom: az embernek szüksége van arra, hogy bizonyos mér-

ték szerint szüntelenül tisztítsa önmagát. Alkotása így lehet tisztább, áttetszőbb, mások számára is befogadható. Számomra ez nagyon fontos, mert legalább határozott körvonalaiban tudni szeretném: miért is kaptam ezt az életet, hogyan gazdálkodtam vele, s miként kell megélnem azt, ami még hátra van.”

Műveinek ismeretében, életútját követve az olvasót érdekli: honnét jön ő, s hová tart mint alkotóművész? Az irodalomtörténet-írás mindig hajlott a beskatulyázásra, az előzmény- és hatáskeresésre. Az esetek túlnyomó többségében azonban erőltetettnek érzem a rokonításokat. Ady előzményének Baudelaire, Verlaine, Rimbaud költészetét véleményezték, de inkább hiszek Zászlós Leventének, aki kimutatta Vajda János közvetlen hatását. A népi írókra ráerőltették Jean Gionót, holott ő bukolikus romantikát látott a paraszti életben, Veres Péterék pedig izzadságszagú kiszolgáltatottságot. Marcel Proust és Krúdy Gyula összekapcsolása is melléfogás. Egyikük a szubjektív én meghasonlása elől a múltba menekül, másikuk egy korszerűtlenné vált közösségi életforma haldoklásakor a belőle teremtett álmvilágba. A kortárs magyar és a nemzetközi irodalmakban is elporladóban vannak az iskolák, irányzatok, azonos vagy hasonló művészeti törekvések. Kortünet az elmagányosodás, s a művészek is erre az útra terelődtek. A ma tragikusan kettévált magyar irodalmi tömb, amely farkasszemet néz egymással, semmire sem jó, mert a politikának már nincs szüksége rá, a kétféle szakadás pedig nem esztétikai jellegű. Időben korunkhoz közel maradvá: a Nyugat, az Új Idők vagy a Napkelet mágneses vonzereje hol van már? De nincs katolikus, városi-urbánus, keresztény-középosztálybéli vagy baloldali irodalom sem, ahogyan még volt a két háború között. És a tisztán esztétikai fogantatású esszéisztikus széppróza, Babits Mihály, Szerb Antal, Kolozsvári Grandpierre Emil, Németh László, Bóka László vagy Szentkuthy Miklós már az irodalomtörténetben sem alkot irányzatot, sőt a mai irodalom nem is tudja, mi fán terem az esszéisztikus széppróza. Az 1950-es évektől a különféle törekvésekből összeálló nouveau roman hamvába holt, mert a negatívumokra, a tagadásra épült, a divatos, szöveget fetisizáló prózát, esszét, irodalomtörténet-írást pedig legkiemelkedőbb képviselője tagadta meg, s Móricz Zsigmondra esküdött föl.

Volt azonban egy ma is érvényes szépírói, esszéista, filozófiai hármasság: Kodolányi János, Hamvas Béla, Várkonyi Nándor, akik a szellemileg legsivárabb kor-

szakban a szociálmaterializmus politikai és ízlésbeli rémuralmának idején gondolatilag, művészileg és mellesleg politikailag is hatalmasat alkotott. Jelentőségüket a magyar szellemi élet kapiskálta ugyan, de a mindenre rátenyerelő politikai elnyomás ellehetlenítette eredményei kamatoztatását korunk szellemi-művészi életében. Holott ez a három alkotó, ha hagyják, forradalmasíthatta volna nemcsak szépprózánkat, elméleti irodalmunkat, hanem filozófiai gondolkodásunkat is. Évtizedeink magyar értelmisége szinte máig alkalmatlannak találtatott jelentőségük és törekvéseik fölismérésére, és ha folytatására nem is, de általuk munkásságuk megtermékenyítésére mindenképpen. Félő, hogy kortársaink mindmáig nem fogták föl értékeiket a maguk teljes valóságában. A magyar szépírói létezés és gondolkodás a magasba vezető lajtortja mellé lépett, amelyet ők kínáltak föl nekünk. Ez a fogyatékos szellemi életünk vitalitásában, fejlődésében gödör, súlyos hiány.

Az általam készített piktogramnak az a szimbolikus jelentése többek között, hogy Jókai Anna intellektusa fölfogta és megértette a Várkonyi–Hamvas–Kodolányi trió üzenetét. Az ember kozmikus lény, vagyis eget és földet összeköt. Ez a három alkotógondolkodó szoros barátságban élt, szellemi rokonságban, de egymástól merőben különböző, független karakterként. Jókai Anna megvallotta: „Nagyon sokat tanultam Hamvas Bélától, igen sok mindenben mesteremnek tekintem őt. Van egy gondolata, amit mélyen magaménak érzek. Ezt ő ugyan a regények születésére értette, de én általánosabb értelemben is igaznak vélem: egyszer, egyetlenegyszer és soha többé. Ez annyit jelent, hogy minden csakis a maga formájában és csakis megismételhetetlen módon jelenhet meg.” Az én értelmezésem szerint a nagy hármas követhetetlen, akárcsak Ady, Krúdy vagy Madách Imre. Mert Karinthy szerint az a csoda, ami megismételhetetlen. Csakhogy a csodákra lehet építkezni. Az író egész életművét voltaképpen ez az építkezési szándék határozza meg. Természetesen a nagy hármasféle irányzatot sem lehet folytatni, s ezt a három alkotót sem lehet homogenizálni, hiszen mindőjük más és más művészi alkat. Van azonban egy érintkezési pontjuk gondolkodásukban, amit Jókai Anna fölismert, és ha nem is folytathat, de építkezhet rá. Kodolányi János, Hamvas és Várkonyi filozófiájának érintkező pontját imígyen fogalmazta meg: „Az istenit keresi az emberben, és a fenséges isteni-ben rátalál a küszködő emberiségre.” Amely meg-

állapítás úgy is értelmezhető, hogy az ember lelke az Isten egy része. Gilgames az út a transzcendenciához. De ezt a szálát tovább bonyolítva eljutunk az ókeresztény gondolkodókig, Origenész, a Kappadókiai atyák, Ágoston és Jeromos korához. Ama három-négy évszázadban alakították ki a keresztény bölcsélet transzcendens lényegét a hitvitákban.

Jókai Anna különösen *Kodolányi világképe* című esszéjében elemzi és veti össze Kodolányi mítoszregényeit: a *Vízöntőt*, az *Új ég, új földet* és az *Égő csipkebokort* Thomas Mann mítoszregényeivel. Rendkívül meggondolkodtató, amit az író a mítoszregények megszületésének körülményeiről mond: „Mint ha jót tenne tehetségének, ahogyan Hamvasnak és Várkonyinak is az egyre züllöttebb és hazugabb társadalmi valóság, a kényszer-ideológia. Hiszen úgy tetszik, *kifelé* nincs egyelőre út, csak befelé lehet terjeszkedni, de arra aztán ötlet- és létszükséglet, nem elodázható szellemi parancs.” Thomas Mann számára szabad a mozgástér oly végtelen, mint Tolsztoj és Dosztojevszkij végeláthatatlan, zimankós orosz sztyeppei. Eszembe jut erről Benedek Marcell. Azt mondta egy műfordítás szemináriumán még a negyvenes években, hogy a világirodalom nagy regényei hatalmas terekkel – az orosz sztyepékkel – rendelkező birodalmakban születtek meg. Idesorolta Angliát és Franciaországot is gyarmati birodalmaik sivatagjaira és a tengerekre célozva. E tetszetős teóriának mond el lent – de csak látszólag – Kodolányi gigantikus regényhőmpölye. Történelmi-lélektani sorozatai. Azért többes számban mondom a sorozatot, mert a harmincas évek makro-regényei is megemlíthetők, amelyek – jól látja Jókai Anna – még csak prelúdiumok a nagy mítoszregények előtt. És éppen a magyar történelem mélypontján, a lelki-szellemi-fizikai terror kiteljesedésekor írja meg Kodolányi óriási szellemi légterek szomjazó szépprózáját. És azért csak látszólagos az óriási ellentmondás Benedek Marcell véleményével, mert Kodolányi benső énjében, tudatában lelte meg a tágas tereket – vertikálisan –, a horizontális terjeszkedés lehetőségének hiányában. Mert a lélek vertikálisan irányuló mély kútjai végtelenek, a külső diktatúrák által nem korlátozható, nem ellenőrizhető tájakra vezetnek. Gilgames sorsában pedig az emberiség (mert kétharmad részben isten, egyharmad részben ember) jelképében saját korának, az 1950-es éveknek baljós jelenét és jövőjét fogalmazta meg. A múltba menekülő Kodolányi jövőket jövendőli meg. Több mint fél évszázaddal a hatalmas, megren-

dító regények születése után valóban rémisztően kilátástalan a jövőnk, de nemcsak a miénk, hanem Európáé és az egész emberiségé is. Jókai Anna interpretálása szerint Hamvas azt állítja: „A világ belső magvát kell alapjában megújítani, mert enélkül mindaz, amivel az ember gyógyítani kívánna, maga is megromlik a középpont romlottságától.” Erre a halálos ítéletre-látéltre rímelteti Várkonyi Nándor véleményét az *Elveszett paradicsomból*: „A bűnbeesésig az ember harmóniában élt Istennel, a világgal és önmagával. Halhatatlan lény volt, tehát tökéletes. A mítoszok ezt úgy mondják, hogy Isten képét viselte, az ő társaságában élt, közvetítette parancsait [...] az ember testével a Földön, lelkével Isten közelében élt...” (Közbevetem: a piktogram!) „És most – folytatja Jókai Anna –: az ember halálra szánt. Ön- és közveszélyes. Még az Isten sincs tőle biztonságban. A bűnbeesés előtti ember, Adam Kadmon még tisztán szellemi lény, az »idea hordozója«, a kozmikus előképe Ádámnak; majd az emberi testben az istenek eszméje vált hússá és vérré, János szavaival: »És az ige testté lőn, és közöttünk lakozék.«”

A II–IV. századi exegéták élesen szembeállítják egymással az emberi testet és a lelket-szellemet. Aszkéta életvitelük, testük sanyargatása azt a célt szolgálta, hogy lényükben az isteni eredetű részük kerekedjék fölül. Origenész, majd Jeromos korában eme életforma megvalósítása még céltudatos volt. Tudták, miért művelik, talán még a Nílus-környéki szerzetesek is sejtették, de a későbbiek folyamán az önsanyargatás, a XIII. századi flagelláns önkorbácsolás már merőben másról szólt. Nem önmaga lelkének uralomra segítéséről hitvány teste fölött, hanem a világ megfoghatatlan bűneinek levezeléséhez. Vagyis az emberiség mindig hajlamos volt arra, hogy a helyes útról tévutakra kódorogjon.

Jókai Anna bravúrosan, mint valami kirakós játékot illeszti egymás mellé Várkonyi, Hamvas és Kodolányi téziseit, s ettől a kibontakozó, teljessé váló képtől kissé megszédülünk, mert hirtelenében nem is tudjuk, ki mit mondott, melyik gondolat kitől is származik, ideértve magát az írónt is. Mert annyira összetartoznak, azonos szellemi materiából alakítottak ki, hogy származásuk jelentősége úgyszólván elenyészik.

A szociál-materializmus legkeményebb diktatúrájának idején alkották meg mindhárman transzcendenciába hajló életművük gerincét: a tudomány szerepe és jelentősége nem kerülhette el figyelmüket. Hiszen

az uralkodó hatalmi rend teljes egészében megtagadta az emberi szellem (spirituális) misztikus mibenlétét, még a pszichológia tudományát is elnyomta, mondván: lélek nincs, s a tudományt abszolutizálta. De annak is csak a marxista-kommunista elemeit. A tudományellenesség ennek ellenére föl sem merülhetett a három gigantikus gondolkodó elmefuttatásában. Várkonyi Nándor aforisztikusan megfogalmazta a kérdésről mindhármuk véleményét: „Mert nem a tudomány mondja meg, mi igaz a mítoszból, hanem a mítosz, mi igaz a tudományból.”

Végső soron minden megnyilatkozásukban az ember múltját, jelenét, jövőjét vélelmezik. Hamvas Béla az „Égi Ember”-t nevezi primér embernek, mondván: „a primitív ember már csak lemaradt csökevény”. Gyanítom azonban, hogy az „Égi Ember” lénye kisugározhatott a primitív emberre mint csökevényre. A mentone-i barlangban ugyanis találtak egy szkeleton-kompozíciót, föltehetőleg hetvenezer éveset: egy öregasszony csontváza védően és szeretettel ölel át egy gyermekcsontvázat, tételezzük föl: az unokáját. Én ebben a leletben a keresztényi szeretet meghökkenítő leképezését vélelmezem fölfedezni. Ami azt jelenti: a szeretet az emberi lény elidegeníthetetlen sajátossága – Jókai Anna szépiológus tanúságtétele szerint is. Mint ahogyan az is elgondolkodtat – kételkedve benne –, hogy a vallástudomány joggal szűkíti az egyistenhitet a zsidó és a keresztény vallásra. Abszolúte zöldfülűként szemináriumi dolgozatot íratott velem Hajnal István a dél-amerikai indiánok vallásának mibenlétéről (ő adta hozzá az anyagot, angol és spanyol forrásokat), s már akkor meghökkenett: az indiánok egy istent ismerhettek. És hittek a túlvilági életben. IV. Amenhotep, vagyis Echnaton törvényesítette az egyistenhitet, Aton Isten személyében (a Nap volt Aton piktogramja) a többistenhitű egyiptomi vallás ellenében. (Akárcsak Konstantin és Licinius a kereszténységet.) És miként értelmezzem Kerényi Károly eme állítását: „Héliosz csupán ekkor valóban Atya és Fiú egy személyben”. Kerényi fölfigyelt a magyar és a görög nyelvben használatos „Nap” kettős jelentésére. Továbbszöve ezt a gondolatot: a régi magyar népi építészetben a házak háromszög alakú utcai homlokzatán sugárzó Nap-ábrázolás látható, s az egész házat tartó oszlopot lélekgerendának nevezték. Az ázsiai tájak együgyű nomádjainak hitvilága találkozott a Nílus-parti nagyon művelt egyiptomiak vallásának legfejlettebb elemeivel?

E rapszodikus szabad asszociációimat befejezve, arra óhajtok utalni, hogy a kereszténység kozmikus morzsái szétszóródva – olykor előzményként – az egyetemes történelem legkülönfélébb alakzataiban föllelhetők. Jókai Anna idézi Hamvaszt: „A világ elsötétülőben van, a hibátlan törvény napja alászáll. A hosszú éjszakák nyomora jön meg. A törvény hídja leszakadt. Akik a törvényt hirdetni tudták, mind eltűntek. [...] *A nagy halál megjött.*”

Majd így folytatja az író: „S mégis eltűntek-e mind a törvény tudói? A Nagy Haláltól való megváltás nem történt-e meg? Tudomásom szerint hiszem, a törvény megismerésének a *lehetőségét* nem vették el az embertől a szellemi hierarchiák, s a Golgotai Misztériummal, amikor a Krisztus-princípium végleg egyesült a Földdel és az ember sorsával, a halál mint véglegesség, mint örök fogság az alvilágban megszűnt uralkodni a világ fölött. Megnyílt az út a szellemi föltámadáshoz – s éppen az ember felelősége, rálép-e erre az útra, vagy sötétzárka-önmagában vesztegel. Tisztelettel és szomjas szeretettel várom Várkonyi Nándor *Az ötödik emberének* befejező két kötetét, mit ír erről, milyennek látja a már beteljesült »hatodik embert«, hogy Rudolf Steinerre hivatkozzam, az Atlantisz utáni kultúrkorszak emberét, aki az ekkorra már megszerzett bölcsességet kozmikus szeretettel itatja át, s asztralitása Manas-szá,* *szellem-énné* tisztul.”

Jókai Anna mint igényes gondolkodó-művész kereste a gauguini hármas kérdésre a választ, s Várkonyi–Hamvas–Kodolányi közösen kialakított filozófiájában lelte meg hozzá a forrásokat. Ezek a források sarkalatos ellentétei az évtizedekig ránk és a világra kényszerített materializmusnak, amely azonban túlterjedt a moszkovita érdekszféra határain, sőt, hatnak a mai változatban a globalista neoliberalizmus révén.

Azzal, hogy az író e nagy hármas munkásságában kereste elődeit, vállalta a tanítvány státuszát, föllázadt lapinsák köznapi konvenciók ellen, s tudatosan kihangsúlyozta szakrális, misztikus, transzcendens irányultságát. Amely a keresztény hitben inkarnálódott.

Szépprózájának eszmeiségét a „kozmosz” szeretetvágy determinálja. Mit értek ezen? Statisztikailag is megvizsgálva a világ nagy történelmi vallásait, azt tapasztaltam, hogy a „szerelem” szót és fogalmat legtöbbször a keresztény evangéliumokban és az ő-

* Manasse: vértanú

keresztény iratokban olvastam. A pontatlan észlelés jogát fönntartva nyolcvanötször. Másodjára az ószövetségi szövegekben mintegy kilencszer. De ebbe belefoglaltatik az Isten iránti szeretet is. Az emberi szeretetet („Szeresd felebarátodat, mint magadat”) kétszer leltem meg Mózes könyveiben. A keleti hitvilágok jótékonykodást, irgalmasságot, alamizsnálkodást, könyörületeséget, megértést emlegetnek mint a szeretet szinonimájának minősíthető fogalmat, de nem sokszor. A *Koránban* csak a hit fordul elő mérhetetlenül sokszor, kétszer pedig az, hogy Allah szereti a hívőket. Ami azonban vallásforradalmi hozadéka a kereszténységnek, azt több alakban, több formában is megfogalmazta az Újszövetség és a vele kapcsolatos őskeresztény iratok, levelek. Ezekből csak kiragadva idézem Máté apostol evangéliumát (5-48): „Hallottátok, hogy mondatott: Szeresd felebarátodat, és gyűlöld ellenségedet. Én pedig mondom nektek: szeressétek ellenségeiteket, jót tegyetek azokkal, akik gyűlölnek titeket, és imádkozzatok üldözőitekért és rágalmazóitokért.” Pál apostol a rómaiakhoz írt levelében leszögezte: „A szeretet a parancsolatok foglaltata.” Vagyis az ószövetségi, ha nem tévedek, hatszáztizenthárom törvényé. És odáig megy Pál apostol, hogy az ószövetségi tízparancsolatot helyettesíti a szeretet egyetlen törvényével. Pontosabban: a szeretet Istenre vonatkozó parancsolata és az emberszeretet együtt a nagybetűs Törvény. Idézem: „Ne tartoztatok senkinek semmivel, csak a kölcsönös szeretettel, mert aki embertársát szereti, az a többi törvényt is megtartja. Hiszen a parancs: ne törj házasságot, ne ölj, ne lopj, másét ne kívánd, s ami egyéb parancs van még, ebben az egyben tetőződik: Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat. A szeretet nem tesz rosszat az embertársnak. A törvény tökéletes teljesítése tehát a szeretet.” A galatákhoz írott levelében pedig így összegez: „A lélek gyümölcsei viszont a szeretet, az öröm, a békesség, a türelem, a kedvesség, a jóság, a hűség, a szelídség, az önmegtartóztatás. Ez ellen nincs törvény.” (Eretnek módra zárójelezem: az ószö-

vetségi tízparancsolatot Pál apostol lecserélte az újszövetségi két parancsolattal.)

Ez a gondolatsor szinte minden előzmény nélkül Krisztus nyomán az I. évszázadban fogalmaztatott meg, s az emberiségnek nem volt elég kétezer esztendő ahhoz, hogy ebből bármit is megvalósítson. A szocialista materializmus rettentő, szuronyos szorításában a Várkonyi–Hamvas–Kodolányi hármasságban az irányba tájékozódott, s ezt teszi ma Jókai Anna is. Föl nem sorolhatom, hogy regényeiben, novelláiban, esszéiben mi mindennek középponti témája a „kozmosz szeretet”. Mivel a szeretet epikus művekben szerepel, mint mindent átítató fogalom, magától értetődően jelképekben, áthallásokban fordul elő. A *Jakob lajtorjájától a Ne féljetelek* című regényig. A *Szegény Sudár Anna* egyfelől az elszakított magyarság történelmi sorsregénye, másfelől azonban az adott szituációba fogalmazott szeretet-értelmezés. A keresztény, Szent Pál-i szeretet megtestesítése. Amiként a *Napok* vagy a *Ne féljetelek*. Konkrét, naturalista-realista helyzetmegjelenítésben transzcendens absztrakció. Az *Éhes élet* halálba induló főszereplője ki is mondja: „No lám, nem probléma. Egy parányit szédülök. Idáig érzem a tojás, az olaj szagát. Nem vagyok éhes. Másfajta éhség. Ami csillapíthatatlan. Istenéhségnek nevezném, ha nem volna félő, hogy összetévesztik a matériába gyúrt ál-istennel.” Atyi a halála előtti pillanatban „lezuhant, s mielőtt felfogta volna, már nem is élt. A zászló szétnyílt, és ráborult a testére.”

Az egész *Éhes élet* a szeretetről szól, annak mennyi változatáról. A halál előtti pillanatokban átvált istenszeretetre, amely az Ószövetségben még egy magában áll, az Újszövetségben azonban az emberszeretettel összekapcsolódik. Jókai Anna műveiben a kettő párhuzamosan vonul végig, egymást nem kizárva, de föltételezve. Ez a kettő együttesen a Hamvas által is emlegetett „kozmosz szeretet”. A keresztény mitológia alaptörvénye. Jókai Anna életműve azért tárulkozik ki a transzcendencia felé, mert e kettős szeretetről szólnak írásai.

Látogasson el a Magyar Napló webáruházába, ahol kedvezményes áron vásárolhatja meg kiadványainkat:

Vers • Próza • Dráma • A Magyar Irodalom Zsebkönyvtára • Nyitott Műhely albumsorozat • Mesekönyvek
Németh László irodalomtörténete • Ismeretterjesztő könyvek • Műfordítások • Művészeti albumok
Szociográfia • Irodalomtörténet, tanulmány, esszé • Antológiák ► www.magyarnaplo.hu